

Årgång 29 | Nr 1 | 2016

PARNASSIA

Föreningen Smålands Flora

Föreningen Smålands Flora

Föreningen startade år 1982.

Medlemsavgiften för 2016 är 100 kr och för familjemedlemskap är avgiften 25 kr. För detta får du möjlighet att delta i föreningens aktiviteter! Fullbetalande får dessutom *Parnassia* (2 häften om året, tillsammans minst 32 sidor).

Föreningens plusgiro: 66 29 27 -3

Styrelse 2015-2016

Ordförande: Tomas Burén, Adelgatan 11A, 393 50 Kalmar
Tel 0480 - 251 89. E-post tomas.buren@netatonce.net

Vice ordförande: Margareta Edqvist, Syrengatan 19, 571 39 Nässjö
Tel 0380 - 106 29. E-post margareta.edqvist@telia.com

Sekreterare: Åke Widgren, Ronnebygatan 10, 371 32 Karlskrona
Tel 0455 - 31 17 41. E-post cotula@gmail.com

Kassör: Måns Faxén, Gamla Kronobergsvägen 20, 35262 Växjö
Tel 073-645 25 35. E-post manswinnem@yahoo.se

Per Darell, Rökesvens väg 14, 342 34 Alvesta
E-post per.darell@netatonce.net

Johan Blomby, Övra Källehult 11, 362 91 Tingsryd
Tel 070-327 39 61. E-post jblomby@gmail.com

Tomas Fasth, Högemålen 2, 563 91 Gränna
Tel 070-321 48 22. E-post tomasfasth@telia.com

Mats Halling, Helgsjö 2, 593 92 Västervik
Tel 0490-921 01. E-post mats.halling@hushallningssallskapet.se

Åke Rühling, Humlekärrshultsvägen 10, 572 41 Oskarshamn
Tel 0491 - 771 61. E-post ake.ruhling@telia.com

Nicklas Strömberg, Sågverkswägen 10, 570 84 Mörlunda
Tel 070 - 205 49 78. E-post: nicklas@syrenbacken.se

Tommy Nilsson, Villagatan 8, 570 80 Virserum
Tel 0495 - 301 31. E-post: tommy@virserum.com

Slätterblomma
Parnassia palustris

Omslagsbild, fram: Getingblomster *Geum rivale x urbanum*. Foto Tomas Burén

Smörbollar (ängabullar)

– årets växt 2016

▪ Lennart Persson

Ängabullar var det namn jag fick lära mig för växten *Trollius europaeus* när jag växte upp på landet på Småländska Högländet. Det är en vacker växt som man lätt la märke till och lärde sig känna igen. Jag var blomsterplockare som barn och ängabullar var naturligtvis en populär växt i buketterna. När jag blev äldre insåg jag att det var ganska meningslöst att ta in ängabullar eftersom kronbladen ändå låg strödda på bordet efter bara några timmar. När jag sedan som vuxen började ägna mig åt botanik slutade jag plocka och njuter nu i stället av blommorna där de står. Det var väl förmodligen i samband med att jag började inventera för Smålands flora på 80-talet som ängabullar blev smörbollar, det officiella namnet.

Att smörbollar uppmärksammats och haft en betydelse i det gamla bondesamhället tyder alla gamla lokala namn på. Bullerblomster i söder, daldocka i Mellansverige och laxblomster i norr (den blommade när laxen gick till). Smörbollar har en nordlig utbredning men finns i stort sett i hela landet. I Småland är den vanligast på högländet där naturen och klimatet liknar det norrländska. Liknande mönster gäller även för slätterblomma *Parnassia palustris* och ögonpyrola *Moneses uniflora* som var årets växt 2014 och 2015. Dessa två är dock sällsyntare enligt utbredningskartorna i Smålands flora där smörbollar har en större utbredning. Smörbollar växer i fuktiga, gärna över- silade och näringsrika marker. I södra Sverige är den mer knuten till hävdade marker, betesmarker och ängar, medan

Foto Thomas Gunnarsson

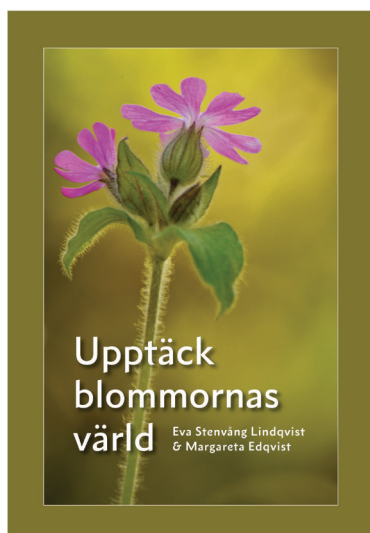
den i norra Sverige oftast ses i hög-örtängar, fjällbjörkskogar och långa vattendrag. Här i norr är det också vanligt att se smörbollar inflyttade som rabattväxter i trädgårdarna. Ett enkelt och billigt sätt att få en både vacker och hårdig växt.

Det finns anledning att tro att den minskar i takt med att arealen hävdad betesmark och ängar minskar, även om smörbollar står emot upphörd hävd och igenväxning bättre än mer lågvuxna arter. Under 2016 sätter vi smörbollar i fokus och ser fram emot många nya rapporterade iakttagelser.

Rapportera gärna direkt på Artportalen. Försök att uppskatta och ange antal plantor av smörbollar. Beskriv biotopen antingen med förvalda alternativ under rubriken "Biotop" eller i fritext.

Vill du hellre skicka in dina rapporter via vanlig post finns all information du behöver på Svenska Botaniska Föreningens hemsida <http://svenskbotanik.se/arets-vaxt/>.

Lennart Persson, Ängsrogatan 3B, 554 39
Jönköping. E-post: lenper51@gmail.com

Ny bok

Svenska Botaniska Föreningen har i vår gett ut en ny bok, *Upptäck blommornas värld*, som riktar sig till alla som vill lära sig mer om vår vilda flora. I boken kan läsaren bekanta sig med växtfamiljerna, lära sig grunderna i artbestämning, få kunskap om olika växtmiljöer och få en inblick i de botaniska föreningarnas trevliga värld. Det finns också texter om läkeväxter, floraskydd, fridlysta växter, landskapsblommor, botanikens historia och mycket mer och tio engagerade botanister berättar på ett personligt sätt om sitt intresse.

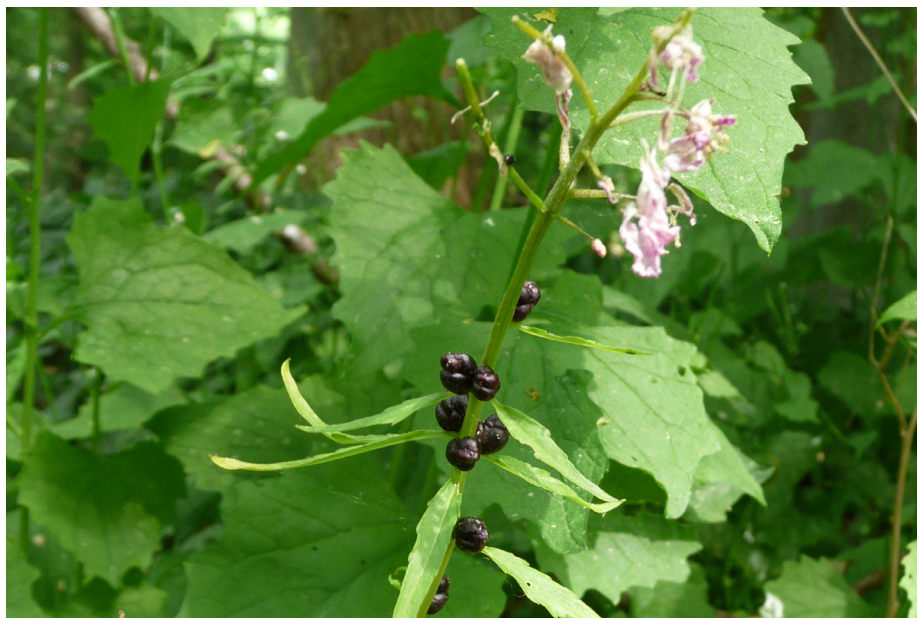
Boken lämpar sig som kursbok i studiecirk-
lar. Författare är Eva Stenvång Lindqvist och Margareta Edqvist. Boken är rikt illustrerad. Priset är 179 kr och boken kan beställas från Svenska Botaniska Föreningen, via webbshopen på svenskbotanik.se.

Hög jordstjärna i Småland

▪ Tomas Fasth

Andra halvan av juni 1998 befann jag mig i Loftahammar som nyckelbiotopsinventerare. Detta var mina sista veckor som anställd vid Skogsvårdsstyrelsen i Västervik. Jag hade då ägnat hela våren och försommaren att söka reda på biologiska oaser i barrplantageöknarna i de norra delarna av kommunen. Ädel-lövs-kogarna imponerade med sin rika lundflora även om lundgräsen inte hade hunnit utvecklas innan midsommar. Loftahammar var inget undantag.

En regnig dag sökte jag mig söder om samhället på en smal ringlande grusväg en dryg kilometer mot en av halvöns många trånga vikar. Halvvägs stannade jag för att kika närmare på en flera ha stor ädel-lövs-kog i en östvärd sluttning. I den brutna terrängen fanns gott om branter och här klättrade lindar *Tilia cordata*. Ett annat vanligt inslag var lönn *Acer platanoides*. Flera hamlade stammar antydde att lövtäkt förekom-

Tandrot. Foto Åke Widgren

mit och med tanke på den rika floran hade sannolikt även slätter förekommit. Vid besöket noterade jag goda till rikliga förekomster av myskmadra *Galium odoratum*, vårärt *Lathyrus vernus* och tandrot *Cardamine bulbifera* för att nämna signalarterna. Ingen hävd hade förekommit på länge och död ved var nu ett vanligt inslag. På en lövlåga visade sig en ovanligt tidig kandelabersvamp *Artomyces pyxidatus*. På de gamla hamlingsträden fanns ymnig mossvegetation av guldlockmossa *Homalothecium sericeum* och fällmossa *Antitrichia cutripendula*. När jag istället vände blicken mot basen av ett sådant gammalt ädellövträd fick jag syn på något mer oväntat, jordstjärnor! Dessa särregna svampar där fruktkroppar börjar utvecklas och mognar i markytan innan de spricker upp i en stjärnformad, fullt utväxt fruktkropp med en sporbärande rökboll i toppen. Jag var bekant med flera arter sedan tiden som fältbiolog i tonåren och deras skrift om jordstjärnor som kom ut 1980 men denna var en ny obekant art, ovanligt kraftig och högvuxen. Jag tog med ett exemplar som jag en tid senare visade för författaren till skriften, Johan Nitare. Samma person som anställdes vid Skogsstyrelsen för att dra igång inventeringen av nyckelbiotoper i Sverige och författaren bakom fotofloran om signalarter. Han kunde bekräfta mina misstankar, att detta var en hög jordstjärna *Geastrum fornicatum* som nu för första gången påträffats i Småland. Hög jordstjärna klassas som starkt hotad i Sverige. Den är nedbrytare av

fallförna i mullrik, kalkpåverkad ädellövskog. Fruktkropparna är mycket resistenta mot röta och finns kvar på växtplatsen i flera år. Arten upptäcktes i Sverige för första gången av Lars Kers för 40 år sedan och idag är en handfull förekomster för övrigt kända från östra Götaland och Södermanland. Nedan redogör Annchristin Nyström för det andra fyndet av arten i Småland som hon i sällskap med barnbarn gjorde den 18 februari 2014. Platsen var en ädellövskog nära Sulegång och Hemsjön, i Viråns vattensystem, Oskarshamns kommun. Platsen hade jag passerat utan att upptäcka jordstjärnan då jag besökte den 11 år före fyndet som beskrivs nedan. Då var det sommar och jag var ute för att bedöma statsskogar lämpliga som naturreservat i östra Småland. Arbetstempot i fält var högt och säkert missades fler rariteter. Mer om detta finns att läsa på annan plats i Parnassia-numret, artikeln om rutlåsbräken!

Tomas Fasth, Högemålen 2, 563 91 Gränna.
E-post: tomasfasth@telia.com

Byväg i Sulegång, Misterhult

▪ Annchristin Nyström

Den har jag vandrat med barnbarn i hand några gånger vid olika årstider. Lärt ut och tittat på knoppar, växter och löv. Mina ögon har nog mest studerat de döda stående träden, samt lågor i olika nedbrytningsstadier utmed vägkanten, för att finna vedsvampar. I södersluttning vid en vägskärning, där

en liten bäck rinner fram har barnbarn lekt och jag på värkanten sökt efter de vårsvampar som kommer på grenar i vatten om våren. Inga fynd! Där ligger också en grov askstock med rotsystem som troligen tidigare fallit över vägen, sågats i bitar och lagts i slänten.

Hög jordstjärna vid Sulegång, fruktkropp. Foto Mikael Hagström

Plötsligt pekar Lovis 9 år på något i den gamla myrstack/lövensamling som byggts vid vedbitarna och utbrister. Vad är det? Men Lovis du har ju hittat en jätteovanlig svamp! Har jag, svarar hon och hoppar av glädje, eftersom alla mina barnbarn för att imponera vet hur viktigt det är att hitta fynd. Alla kommer dit, räknar antal och jag samlar in ett exemplar för artbestämning. Berättar att hon kommer in i Artportalen med denna art. Ungen strålar! Litteratur jag använde var Jordstjärnor av Mikael Jeppsson, så den bestämdes till hög jordstjärna *Geastrum fornicatum*. I rödlistan är den klassad som EN, starkt hotad. Vi räknade till

nio stycken. Lovis glömmer ej detta, pratar om det ofta. Nu i vår 2016 har det räknats till 47 fruktkroppar av hög jordstjärna på samma ställe.

Sånt händer bara en gång, hälsar

Annchristin Nyström, Borlanda Tinglabacken
1, 36333 Rottne.

Hög jordstjärna vid Sulegång, miljöbild. Foto Mikael Hagström

Växter i Vrankunge by - förr och nu

▪ Stig Johnsson

Denna artikel skrevs av Stig Johnsson, Grimslov, 2004 med avsikten att den skulle publiceras i Skatelövs Hembygdsförenings Årsbok. Så blev inte fallet, och vi har nu fått möjlighet att i stället presentera den i Parnassia. Den speglar de förändringar i floran om skett fram till 2004.

Carl von Linné beskrev en gång den småländska ängen; ”Då man här sitter om sommartiden och hör gökens och de många särskilda fåglarnas sång, insekternas pipande och susande och tillika ser på de lysande och präktigt målade blommorna, kan man icke annat än hisna vid Skaparens så präktiga inrättning.”

Jag må väl säga att något liknande kände jag första gången som jag besökte en del av de äldre blomsterängarna i Vrankunge i Skatelöv för så där 50 år sedan. Här öster om Skatelövsfjorden var en helt annan flora än på den västra sidan, vilket har med berggrunden att göra. Den som först gav mig tips om floran där var botanisten Lars J. Larsson i Alvesta. Han hade bland annat fått en förfrågan från Botaniska museet i Lund angående majnycklar *Dactylorhiza majalis* subsp. *majalis* som skulle finnas i Skatelöv, och frågade mig om jag visste var de vuxit. I ”Atlas över växternas utbredning i Norden” (Hultén 1971) fanns en liten prick för majnycklar

öster om Torne. Denna prick motsvarar ungefär 16 km i terrängen. Snart nog hade Lars fått reda på att de skulle växa vid Vrankunge Östergård, vilket bekräftades av gårdens ägare Nils-Erik Karlsson. Vidare hade vi fått reda på att folklivsskildraren Gunnar Olof Hyltén-Cavallius hade lämnat ett beläggexemplar till Lund 1874, en amatörbotanist vid namn Carl Viktor Wranke någon gång i början av 1900 talet, och Johannes Strandmark, rektor på Grimslövs Folkhögskola, på 1920-talet. Lars och jag besökte växtplatsen vid blomningstiden 1974, exakt 100 år efter att det första beläggexemplaret hade skickats till Lund. Vilken känsla att stå där 100 år senare och se ett 20-tal blommande majnycklar. Då var det Sveriges nordligaste kända förekomst. Sedan dess har man hittat en lokal vid Höga Ruda i norra Kalmar län, där de överlevt här tack vare att markägaren sett till så att blommorna inte blivit avbetade. År 2003 fanns här ungefär 30 blommande exemplar.

Så till de så kallade Hultängarna. Det är området strax öster om Storegården, en ca 250 meter lång sträcka med översilningsmarker och några små kärr. Tänk om man fått se dessa ängar för 50 – 60 år sedan! Vad jag vet så hade Vrankunge by då 17 olika mjölkleverantörer. Detta innebar att det fanns mycket med ängar och öppna betesmarker, vilket måste ha gynnat florán på ett mycket bra sätt. Jag hade förmånen att en gång på 1970 talet träffa en av markägarna, Ida Friman, som kunde berätta om dessa Hultängar. ”På sommaren slog gubbarna gräset och vi fruntimmer fick bära upp det slagna gräset på torrare mark. Det doftade så gott och djuren tyckte mycket om det höet”. Jag skall här nämna några av de arter som fanns här på den tiden och kommentera om de återfinns idag (2004). Johannes Strandmark var väl den förste som mer ingående undersökte dessa ängar. Jag har tagit del av hans herbarium, som än idag finns bevarat på Grimslövs Folkhögskola. Först något om de arter som är försvunna sedan länge: brudsporre *Gymnadenia conopsea*, ängsgentiana *Gentianella amarella* subsp. *amarella* (som han kallar stålört), svart trolldruva *Actaea spicata*, kransrams *Polygonatum verticillatum* och granspira *Pedicularis sylvatica*. Utgångna under senare år är vitpyrola *Pyrola rotundifolia* och kattfot *Antennaria dioica*. Arter som finns kvar än idag är smörbollar *Trollius europaeus*, brudborste *Cirsium heterophyllum*, rödklint *Centaurea jacea*, gullpudra *Chrysosplenium alternifolium*, smånunneört *Corydalis intermedia* (även med vita

blommor), vätteros *Lathraea squamaria*, jungfru marie nycklar *Dactylorhiza maculata* subsp. *maculata*, backvial *Lathyrus sylvestris*, gullviva *Primula veris*, blåsippa *Hepatica nobilis* och backlök *Allium oleraceum*.

Vidare finns rikligt med midsommarblomster *Geranium sylvaticum*, nässelklocka *Campanula trachelium*, stor blåklocka *Campanula persicifolia*, desmeknopp *Adoxa moschatellina* (litet bestånd), mandelblomma *Saxifraga granulata*, stinksyska *Stachys sylvatica* och skogstry *Lonicera xylosteum*. Tillkomna under senare år är springkorn *Impatiens noli-tangere*, som brett ut sig väldigt mycket (närmaste lokal för denna ört finns vid gamla toffelfabriken i Tvetaryd i Västra Torsås) och grönvit nattviol *Platanthera chlorantha*.

Växter som förekommer på andra lokaler i trakten är kalmus *Acorus calamus*, en gammal medicinalväxt som växer i ett kärr på samma äng som majnycklarna. Här finns även nattviol *Platanthera bifolia* och gökblomster *Lychnis flos-cuculi*. På vägkanten ner mot Skatelövsfjorden växer den i södra Småland mycket sällsynta lundviolen *Viola reichenbachiana* och här fanns förr rikligt med gullviva och midsommarblomster; en granplantering har förstört denna växtplats.

I området omkring 300 meter väster om handelsträdgården i Vrankunge, i södra delen av byn, växer den i trakten sällsynta vippärten *Lathyrus niger*,

Skogstry. Foto Åke Widgren

numera med bara några få exemplar. Här i närheten finns också mycket nässelklockor och en del blåsippor. Vid den så kallade "Kurran" (hembygdsföreningens stuga) fanns 2004 ett bestånd av den mycket sällsynta örten gulvicker *Vicia lutea*, den hittills enda kända växtplatsen i Kronobergs län. Här vid vägkanterna växer rikligt med buskstjärnblomma *Stellaria holostea*. Västerut från Vrankunge skola ner mot en gammal ängslada finns otroligt rikligt med

svärdsilja *Iris pseudacorus*. Enda platsen där jag här funnit getrams *Polygonatum odoratum* är i området rakt söder om Västergården. Söder om gården Kvälorna, i ett sankområde nära Skatelövsfjorden, fanns förr både kärrspira *Pedicularis palustris* och granspira. Nu är området igenvuxet med buskar.

Alldeles vid gränsen mellan Östergården och Storegården, vid en gammal hällkista, växer några bestånd av

spenört *Laserpitium latifolium*. Väster om Storegården, ner mot Skatelövsfjorden, finns några bestånd av grå ögontröst *Euphrasia nemorosa*. Här hittade jag i mitten av 1990-talet den i södra Småland mycket sällsynta dvärgmåran *Galium trifidum*, som även påträffats på flera andra ställen vid Skatelövsfjorden.

De växter som här nämnts är mer eller mindre ovanliga, det finns naturligtvis massor av andra arter i trakten som jag inte tar med i den här sammanställningen.

Något som bevisar att Vrankunge verkligen tillhört eller tillhör en av de bästa botaniska trakterna vida omkring är följande historia. Som många äldre säkert vet var det tvång på att alla som skulle ta realexamen på 1940-talet måste kunna och samla 150 olika kärlväxter. Därför ordnade läroverket i Växjö bussresor till Vrankunge. Detta höll på att bli en katastrof för vissa växter i Vrankunge. Lars J. Larsson i Alvesta berättade för mig att han hört sägas att den tidigare nämnde Carl Wiktor Wranke försökte att stoppa dessa resor med motivationen ”Ni håller på att utrota våra majnycklar, i år var det bara tre exemplar kvar”.

Jag skulle vilja veta lite mer om denne Wranke. Enligt uppgift var han född i Vrankunge. Han var, vad jag vet, lärare i Strängnäs men återvände till Vrankunge på äldre dagar. Han var tydligen en duktig botanist. Hade han något efterlämnat herbarium? Vid kontakt

med Föreningen Smålands Flora, fick jag veta att han där var helt okänd.

Till sist – hur kommer det att gå med våra fina floralokaler i fortsättningen? Kommer det att finnas några botanister, som kan övervaka och dokumentera i framtiden? Idag är det i stort sett bara ett litet antal äldre personer som ägnar sig åt denna verksamhet. Det kommer att bli ett stort ansvar för markägare att vårda dessa marker så att vi bevara mångfalden!

Citerad litteratur

Hultén, E. 1971. Atlas över växternas utbredning i Norden. Generalstabens Litografiska Anstalts Förlag, Stockholm.

Stig Johnsson, Eksäter, 340 32 Grimslöv E-post: Stig.Johnsson@bahnhof.se

Majnycklar. Foto Margareta Edqvist

Rutlåsbräken vid Virån – en oväntad växtplats

▪ Tomas Fasth

Rutlåsbräken *Botrychium matricariifolium* är en växt som länge funnits högt på min önskelista över nya arter. Med ett oförutsägbart uppträdande har emellertid denna oansenliga ormbunksväxt undgått mina ögon i decennier. Det skulle dröja till dess jag tillfälligt flyttat till trakten av Mörtfors mellan Oskarshamn och Västervik innan slumpen gav mig lyckan att möta den. Inte bara en gång utan vid två tillfällen med mindre än en veckas och lite mer än en mils mellanrum skulle den visa sig. Båda mötena bjöd på dramatik, av helt skilda slag och i vitt skilda biotoper.

Sommaren 2003 pågick den stora statsskogsutredningen av statligt ägda skogar i landet. Nu eller aldrig skulle naturskyddet få möjlighet att rädda skyddsvärda skogar undan avverkningar och utan att behöva lösa in privatägd skog med de otillräckliga medel som Naturvårdsverket årligen tilldelas för nya naturreservat. I Mörtfors fann jag och mina två unga medhjälpare vår bas för arbetet i Kalmar län. Här lät Naturskyddsföreningen stationera oss för hela sommaren i den raststuga som vandrare kunde disponera längs

Ostkustleden. Mörtfors låg strategiskt mitt i ett stort stråk med statlig ägd skog en bit innanför kusten från Fårbo i söder till Ankarsrum i norr. Här hade Länsstyrelsen i Kalmar utifrån Sveaskogs beståndsdata pekat ut många lövrika skogar med stort ädellövinslag. Närmare 10 000 ha skogsmark var den samlade arealen statsskogar som vi skulle hinna med under några få sommarmånader. Utöver de blivande ekoparkerna Hornsö och Böda som inte ingick bland de inventeringsområden vi tilldelats skulle arbetet resultera i 20-talet reservatsobjekt omfattande ca 2000 ha skogsmark.

Första dagarna i juli hade jag hunnit till mitt tredje och sista besök i den lövrika kronoparken som var belägen väster om Sulegång, Misterhult socken. Med Storyttern och Hemsjön som ramar i väst och öst och Viråns fåra som ungefärlig sydgräns var detta inventeringsobjekt ca 40 bestånd stort om dryga 200 ha. Jag hade bara en halvdag kvar här och skulle sedan fortsätta österut inom samma kronopark men till ett annat lika stort objekt. Det skulle visa sig att jag sparat det bästa och svåraste

Rutlåsbräken. Foto Margareta Edqvist

till sist, de rena lövbestånd som omgav Virån ett stycke uppströms utloppet i Hemsjön.

Mina förväntningar om ett reservatsobjekt hade redan infriats från de tidigare besöken. Blomsfors var en av favoriterna bland de skogsaktiva i SNF och objektet ingick i klass 1-objekten i länsstyrelsens prioriteringslista, d v s med högst prioritet att inventera. Alla delar av objektet var givetvis inte reservatsklass utan stora arealer utvecklingsmarker med löv ingick också.

Himlens portar hade öppnats den här dagen. Regnet öste ner redan tidigt på morgon och inga tecken i skyn eller prognoser tydde på något annat än heldagsregn heller. I vår tidskalkyl för sommarens fältarbete fanns emellertid inget utrymme att avstå dagar med innesittarväder. Med blåstället och sydvästen på lämnade jag det skyddande taket över huvudet och stövlade iväg från skogsvägen i riktning mot ån. Regnet fortsatte att smattra. Skogens invånare mötte mig däremot med en oväntad tystnad. Det kändes en smula överkligt att varken fåglar eller de annars så ettriga myggsvärmarna gav sig till känna. Var hade de sökt skydd?

Virån har ett varierande lopp där strömmande sträckor avlöses av många större och mindre sjöar. Hela Virån är ett riksintresse för naturvården främst tack vare många ovanliga fiskarter, däribland hornsimpa och mal (Storyttern). Sträckan som jag skulle inventera

visade sig vara starkt strömmande, bitvis en skummande fors med flera parallella fåror, en kvill. Vattennivån var, som brukligt högsommartid, låg med mindre fåror torrlagda. En större lövskogsklädd ö nära land var emellertid omgärdad av vatten med en stark ström närmast land. Intrycket var att stora block som det fanns gott om i området hade lyfts ur fåran för att åstadkomma en djupare kanal förbi kvillen. Skulle jag nöja mig med att besiktiga beståndet i kikaren? Jag tvekade. Min erfarenhet om spännande flora från småländska kvillar främst i Emåns nedre delar talade mot detta. Här behövdes en spång! Jag började leta rätt på lämpliga lågor och torrträdd som jag kunde fälla med handkraft och som var möjliga att släpa fram till ön. En yxa eller såg hade varit till stor hjälp men mitt enda redskap var en slidkniv. Efter en timme i ösregnet var jag blöt av svett men nöjd över att ha åstadkommit något som liknade en spång och som borde hålla för min tyngd. Jag hade valt bort alltför murkna lågor. Jag höll andan och balanserade med stöd av en kapp över till ön.

På ön väntade en spännande blandskog med flera grova stammar av ek *Quercus* sp, ask *Fraxinus excelsior* och asp *Populus tremula* samt lite lind *Tilia cordata* och lönn *Acer platanoides*. Skogen präglades av periodvis översvämning med flera åfåror bildande en mosaik av skog och vatten. Buskskiktet var välutvecklat med hassel *Corylus avellana*, brakved *Frangula alnus*, björnbär *Rubus* sp.,

olvon *Viburnum opulus* och viden *Salix* spp. i kanten. Fältskiktet bjöd på rik flora av örter och bredbladiga gräs med riklig mängd lundskäfting *Brachypodium sylvaticum* och lite grönpnyla *Pyrola chlorantha*. Blocken var inbäddade i ymnig mossflora med många signalarter: Rikligt uppträdde fällmossa *Antitrichia curtipendula*, stenporella *Porella cor-daeana*, räsvansmossa *Thamnobryum alopecurum* och blåfliksmossa *Lejeunea cavifolia* medan kruskalkmossa *Tortella tortuosa*, trubbfjädermossa *Homalia trichomanoides* och platt fjädermossa *Neckera complanata* växte i mindre mängd.

Jag följde en uttorkad kvill med skogssallat *Mycelis muralis*, stinknäva *Geranium robertianum* och liljekon-valj *Convallaria majalis* i kanterna. I kvillfårans mitt var vegetationen mer sparsamt utvecklad men lövförnan desto mer framträdande. Här fastnade blickfånget på något oväntat – rut-låsbräken! En imponerande kraftig planta, 15 cm hög växte den direkt ur lövförnan! Strax intill fick jag syn på ytterligare en planta, bara hälften så hög. Tankarna for till kameran som borde ha legat i ryggsäcken men p g a det ihållande regnvädret blivit kvar i Mörtfors. Fortfarande var skogen lika fri från fågelsång och myggsurr. Det senare var jag tacksam för, det var besvärligt nog att anteckna i ösregnet. Men myggen skulle återvända och det med betydligt större armador men nu kände jag ändå en smula tacksamhet mot det intensiva regnet. Jag beslöt att nogsamt söka efter fler låsbräken-

plantor och sakta gick jag genom hela den uttorkade kvillen och fann så ännu ett exemplar, knappt 100 m från förra fyndplatsen och lika hög som den första. Jag noterade en grov ask och unga lindar vid denna växtplats. Andra växter vid sidan av låsbräken var fyrkantig johannesört *Hypericum maculatum* och förkrympta små älgörtblad *Filipendula ulmaria*. Inte mycket konkurrens om utrymmet här alltså och det verkar vara den enda gemensamma faktorn för artens förekomster.

I Småland är de flesta förekomster av rutlåsbräken på öppna, kulturpåverkad mark där bete och slåtter hållit högre växter borta. Norr om Västervik har den hittats i en bergbrant. Mest likartad miljö som Virån med tidigare fynd i Småland är en lövlund med skogsalm *Ulmus glabra*, lönn och hassel i Alvesta där den också uppträdde med flera exemplar. Av landets något hundratal förekomster utgörs hälften av lokaler utan hävd såsom lövskogar och klipp-branter. Rutlåsbräken har sedan 1990 bedömts som sårbar i rödlistan där kriterier är litet utbredningsområde och små förekomster. Enstaka förekomster har ofta varit till synes tillfälliga där den inte stått att finna vid besök året därpå.

Jag återvände till bilen och skrev rent mina blöta anteckningar från fyndplat-sen. I tankarna var jag redan tillbaka vid Virån. Nästa dag med uppehålls-väder, tänkte jag, återvänder jag med kameran! Regnet fortsatte att falla

med samma intensitet hela dagen och natten. Nederbörds-mätaren i Os-karshamn visade 89 mm efter detta dygn. Häftiga skurar avlöstes av några solglimtar de följande dagarna. Det föll i runda tal 200 mm regn denna vecka över östra Småland. Uppgivna vandrare på Ostkustleden sökte skydd i dagar och nätter i vår raststuga.

Det skulle dröja till veckan därpå innan vädret hade stabiliserats. Då hade vattennivån i Virån stigit 2 m över normal nivå! Jag forsade fram i kanadensaren mot mitt mål, inte ont anande att färden skulle få ett abrupt slut där än hade nått upp till brotaket och inte skulle släppa förbi en flytande farkost... Paddelturen tog alltså slut efter mindre än en dag och mil från slutmålet vid Hemsjöns inlopp. Med vurpan försvann inte bara jag under vattnet och bron utan även all packning som snabbt spreds i det strida vattnet nedströms bron. Kameran gick förlorad medan kikaren kunde fiskas upp från botten. Den viktigaste väskan var försvunnen. I den låg plånbok och bilnycklar. Hur jag tog mig samman och återvände till civilisationen och fick hjälp med min bil och betalning av kanothyran är en annan historia...

Samma sak kan tilläggas om fortsättningen av sommarens vedermödor. Efter den dyngblöta veckan i början av juli dröjde det inte många veckor innan vattnet på de översvämmade markerna återvänt till åfåran och efterlämnade nu perfekt mark för miljoner mygglarver

att kläckas i. Värsta myggsommaren i mannaminne suckade de äldre uppgivet som svar när vi undrade över om det alltid var sådana här mängder mygg? Det gick inte att sitta stilla utomhus under andra halvan av juli.

Det var på många sätt omtumlande att upptäcka rutläsbräken i den torrlagda åfåran i Virån. Dramatiken var mer kontrollerad vid mitt första möte med arten, vilket skedde nära i både tid och rum. Veckan efter midsommar gjorde jag en utflykt till Bråbygden för att visa en vän detta omtalade bondelandskap. Jag hade fått ett tips från Mårten Aronsson (författare till en prisad WWF-bok om odlingslandskapet) om en slätteräng som jag nu siktade på. I Krösås knackade vi på men ingen öppnade. Ängen låg inom synhåll från huset och vi bestämde oss för att ta oss en titt på egen hand. Vi hann inte många meter innan vi hejdade oss andäktigt stående mitt i en fantastisk ängsflora med fältgentianorna *Gentianella campestris* i full blom. Här blev vi hastigt avbrutna av ägaren som nu återvänt till sin gård. Han stegade emot oss med långa bestämda kliv och bister min. Ägaren, tillika ängsvårdaren, prövade oss med blicken och frågade om vårt ärende. Liemannen insåg snart att det fanns förmildrande omständigheter för vårt övertramp, att vi var tillräckligt begåvade botanister att ge en guidning! Han kände alla ängens växter och visade oss rariteterna, i turordning så den mest sällsynta sparades till sist. Efter någon timme hade vi hamnat på en

liten torrbacke där vår guide stannade till. Månlsbräken *Botrychium lunaria* i 100-tal hade vi passerat men här fanns den med sällsyntare sällskap, två lika småväxta, närstående arter, rutlsbräken och ormtunga *Ophioglossum vulgatum*! Dramatiken blev så mycket starkare av ägarens inlevelsefulla berättelse om sin älskade äng med de många ädelstenar som gömde sig här, för den oinvidde ännu okända.

Fotnot

Blomsfors-reservatet blev klart efter några års förhandling mellan de statliga verken och omfattar den västra delen av värdekärnan, mellan Hemsjön och Storyttern med Virån i söder. Skogarna öster om Hemsjön och Norra Ösjön föll bort från vårt utredningsförslag. Om en helt annan raritet, i skogsområdet öster om Hemsjön, står att läsa mer om i detta nummer av Parnassia. Hög jordstjärna hittades här 10 år efter att vi hade gått förbi platsen utan att se den.

Referenser

Edqvist M. & Karlsson, T. 2007: Smålands flora.

Fasth, T., Dahlberg, J. & Ryberg, M. 2003: Inventering och naturvärdesbedömning av statsägd skogsmark i Kalmar län. Pro Natura på uppdrag av Länsstyrelsen i Kalmar.

Naturvårdsverket 2004: Skyddsvärda statliga skogar. Götaland. Rapport 5340.

Tomas Fasth, Högemålen 2, 563 91 Gränna.
E-post: tomasfasth@telia.com

Exkursioner 2016

Följande exkursioner planeras under 2016, delvis i samarbete med andra föreningar. Fler exkursioner kan eventuellt annonseras på hemsidan.

Söndagen den 19 juni. De vilda blommornas dag

Många blomstervandringar arrangeras runt om i Småland och i övriga Sverige och Norden. Se lista på <http://svenskbotanik.se/dvbd/>

Onsdagen den 6 juli. Breafallsmossen.

Botanisk exkursion till Breafallsmossen som ligger på gränsen mellan Jönköping och Aneby kommun. I rikkärret hoppas vi få se bl.a ängs- och sumpnycklar, gräsull och rikkärrensindikerande arter av mossor. Rikkärret är blött så här behövs stövlar. Kvällen avslutas med ett besök på slätterängarna kring Breafall. Tag med fika. Samling vid Erik Dahlbergsgymnasiets P-plats (Föreningsgatan) kl.16.30 alternativt vid Järsnäs kyrka kl. 17.00. Samarrangemang med Botaniska sällskapet i Jönköping. Ledare Tomas Fasth 0730-63 15 06
Kontakt: Marianne Rydén 070-658 05 45

Lördag-söndag 9-10 juli Årsmöte i Loftahammar, se separat inbjudan

Tisdagen den 12 juli. Horvan vid Fågelfors

Här har markägaren, Jan-Evert Carlqvist, på ett förtjänstfullt sätt restaurerat en artrik hagmark med bland annat fältgentiana. Vi får även se Jan-Everts allmogesamling. Samling vid Fågelfors kyrka 12.45 eller vid Horvan 13.00. Arrangör: Biologiska sällskapet i Oskarshamn, kontakt Åke Rühling 0491-771 61.

Söndagen den 7 augusti. Vandring vid Virum

En vandring i markerna norr om Virum, med rik och omväxlande vegetation samt många kulturhistoriska lämningar. Samling vid avtaget från väg E22 mot Virum 13.00. Arrangör: Biologiska sällskapet i Oskarshamn, kontakt Åke Rühling 0491-771 61.

Tisdagen den 9 augusti. Mossor i södra Vätterbygden.

Vi samlas i Vattenledningsparken i Jönköping 18.00 för att titta på mossor i skog och mark. Välkomna både nyfikna nybörjare och erfarna mosskännare. Det blir också en stund för fika. Vi planerar då gemensamt utflyktsmål för fortsatta träffar tisdag 23/8 kl. 18.00 och 6/9 kl. 18.00.
Arrangör: Botaniska sällskapet i Jönköping. Kontakt: Helen Bjurulf 076-119 85 65.

Söndagen den 21 augusti. Berghemskärret m.m.

Vid Berghem mellan Nybro och Orrefors finns ett intressant sluttningskärr med västliga arter, se Smålands flora, utflyktsmål 2 Nybro kommun. Vi studerar kärlväxter och mossor i kärren och i omgivande skog och kulturlandskap. Samling 10.00 mittemot avtaget till Kolsbygd från väg 31. Vi håller på större delen av dagen, men det går bra att avvika när man vill.
Ledare: Crister Albinsson och Tomas Burén (070-356 46 97).

Årsmöte 2016

Årsmötet 2016 hålls den 9 juli i Loftahammar på Vandrarhemmet Trillin, Trillinvägen 3. Upplägget är samma som förra året, med årsmöte på lördagsförmiddagen, en exkursion på eftermiddagen och genomsamt floraväkteri i grupper på söndagen. Föreningen betalar boendekostnaden för dem som är med på söndagens floraväkteri, samt alla matkostnader.

Planerat upplägg:

Lördag: samling och fika från 10.00, årsmöte 11.00, därefter lunch.

Under förutsättning att vädret tillåter blir det en skärgårdsexkursion med båt på eftermiddagen. Gemensam middag på kvällen.

Söndag: Frukost på vandrarhemmet 8.00, avfärd 9.00. Lunch på lämpligt ställe som bestäms senare, därefter fortsatt floraväkteri ytterligare ett par timmar.

Boendet är i dubbelrum, lakan, frukost och städning ingår.

Anmälan görs till Tomas Burén, Adelgatan 11A, 393 50 Kalmar, tomas.buren@netatonce.net. Vi vill ha din anmälan senast 20 juni. Ange om du tänker vara med hela tiden eller bara en av dagarna.

Dags att betala medlemsavgiften

Med detta nummer av Parnassia medföljer ett inbetalningskort för medlemsavgiften 2016. Det går naturligtvis bra att betala via Internet. Ange Medlemsavgift 2016 och ditt namn.

Vi har haft lite problem med medlemsregistret och misstänker att en del medlemmar har missat att betala något år. Detta nummer skickas till alla i registret, men de som inte betalat årets medlemsavgift senast 31 augusti stryks från medlemsregistret och får anmäla om man åter vill bli medlem.

Vi hoppas naturligtvis att alla vill vara kvar som medlemmar, men om du inte vill det kan du gärna kontakta ordföranden för att undvika missförstånd.

Humleblomster. Foto Åke Widgren

Råd till författare

Parnassia utkommer maj och december. Artiklar och notiser bör skickas senast 1 april respektive 1 november för att komma med i ett visst häfte.

Det är enklast om du skickar texten med e-post och gärna skriven i Word. Men det går också utmärkt att skicka texten på papper (läs då korrekturet extra noga så att allt blir rätt avskrivet).

Skicka gärna med förslag till bilder - teckningar, kartor eller foton av växter, miljöer, personer. Digitala bilder fungerar smidigast. Digitala foton måste ha hög upplösning och helst vara i formaten .tif eller .jpg.

Välkommen med dina bidrag till *Parnassia*!

Redaktörer:

Tomas Burén, Adelgatan 11A, 393 50 Kalmar. Tel 0480 - 251 89.

E-post: tomas.buren@netatonce.net

Åke Widgren, Ronnebygatan 10, 371 32 Karlskrona. Tel 0455 – 31 17 41.

E-post: cotula@gmail.com

Nicklas Strömberg, Sågverksvägen 10, 570 84 Mörlunda. Tel 070 - 205 49 78

E-post: nicklas@syrenbacken.se

Äldre nummer av *Parnassia* säljes

Äldre nummer av *Parnassia* (år 1992–2014) säljes för 15:-/styck. Hela sviten (36 häften) kostar 350:-. Av några nummer finns bara ett fåtal exemplar kvar.

Från år 1988–1991 (8 nummer) finns få nummer kvar och de säljes endast i hel svit för 100:-. Kostnader för porto och emballage tillkommer.

Beställ hos Margareta Edqvist, tel. 0380 - 106 29.

E-post: margareta.edqvist@telia.com

www.smalandsflora.com

Sid 1

Lennart Persson - Smörbollar (ängabullar) - årets växt 2016

Sid 3

Tomas Fasth - Hög jordstjärna i Småland

Sid 5

Annchristin Nyström - Byväg i Sulegåång, Misterhult

Sid 7

Stig Johnsson - Växter i Vrankunge by - förr och nu

Sid 12

Tomas Fasth - Rutlåsbräken vid Virån - en oväntad växtplats

Sid 17

Exkursioner 2016

Sid 19

Årsmöte 2016

Sid 20

Dags att betala medlemsavgiften